

Oya Şenyurt,

Osmanlı Mimarisine Dair Kısa Okumalar,

İstanbul: Cinius Yayınları, 2023, 168 s.,

ISBN 978-6256873124

Geç dönem Osmanlı mimarlığı üzerine yapılan çalışmaların özgün bir nitelikte olabilmesinde Devlet Arşivleri Başkanlığına bağlı Osmanlı arşivine dayalı kaynakların kullanılmasının etkisi açıktır. Akademik geçmişinden anlaşıldığı üzere yazar Oya Şenyurt, 2002 yılından itibaren geç Osmanlı'nın mimarlık literatürüne pek çok çalışma kazandırmıştır. Bu dönem dahilinde arşiv belgelerine dayalı çalışmalar yapan araştırmacılara yazar, bu kitapla birlikte metodolojik olarak dikkati çeken önerilerde bulunur. Şenyurt, Osmanlı arşivinde yalnızca tek bir fon üzerinden giden tarih yazımının sınırlılıklarını vurgularken diğer yandan farklı fonlar ve belgelerle anlatımın daha berrak hale geleceğini önerir. Fakat Şenyurt bu kez farklı bir yöntem kullanarak klasik arşiv araştırmalarına yeni bir bakış açısı sunuyor. 14 kısa yazıdan derlediği her bir özgün içeriği mimarlık tarihi literatürüne kazandırmayı hedefliyor ve bunu yaparken nitelik ve nicelik olarak araştırmacının beklentisini karşılamayacağı düşünülen belgeleri gün yüzüne çıkarıyor. Dolayısıyla kitap, belirli bir tematik kurguya değil, çeşitli belge ve görsellerin sunduğu ipuçlarına dayalı olarak gelişen yazılara yer verir. Her bir yazı, Osmanlı'nın son dönemlerindeki siyasal, toplumsal ve kültürel bağlamı içinde mimarlık faaliyetlerine dair mikro ölçekli gözlemler sunar. Böylelikle Şenyurt'un eseriyle sayıca az ve sınırlı verilere sahip belgelerin mimarlık tarihi literatürüne kavramsal olarak açtığı özgün alanların keşfine çıkılıyor.

Kitabın ilk makalesi 'Belgeler ve Mektuplar: Petraki Meymaridis'in İnşaatlarının Düşündürdükleri'dir. Bu yazı Rum kalfa Petraki Meymaridis'in 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki mimarlık faaliyetlerini ele alır. Edebiyat dünyasında ilk kadın romancı olarak anılan Fatma Aliye'nin Şişli'deki köşkünün inşası sırasında yaşananlar, Osmanlı'daki inşaat taahhüt sisteminin aksayan yönlerini gözler önüne sermektedir. Petraki Kalfa ile Fatma Aliye ve eşi Mehmed Faik Paşa arasındaki yazışmalarda; ödeme gecikmeleri, inşaatta yapılan değişiklikler, malzeme anlaşmazlıkları ve nihayetinde protesto süreci detaylı biçimde belgelenir. Bu belgeler, dönemin inşaat denetim sisteminin zayıflığını ve bireylerin kişisel ilişkilerine dayanan işleyişin açmazlarını ortaya koyar. Yazarın kitaptaki tüm yazıları mimari projelerin ve görsellerin yanında kişisel arşivin mimarlık tarihi alanındaki ilgili

konulara kaynak olabileceğine örnek olur. Bu bölümde de Petraki Meymaridis'in mektupları üzerinden inşaat işlerinde mimar ve işveren arasındaki hukuki ve mali ilişkilerin karmaşıklığı anlaşılır. Yazar bu inşaa hikayesiyle aynı zamanda Rum ve Ermeni mimar-kalfaların faaliyetlerini gün yüzüne çıkarıyor ve adları ancak arşiv belgelerinde geçen fakat literatürde yeterince incelenmemiş bir mimarın, Petraki Meymaridis'in biyografisini ve mesleki portresini sunuyor. Ayrıca bu bölüm Fatma Aliye gibi dönemin önemli bir kadın entelektüelinin yaptırmak istediğı bir ev üzerinden, kadınların inşaa süreçlerindeki rolleri ile işveren-müteahhit ilişkisi gibi pek çok konuya ışık yakar.

Kitabın ikinci makalesi 'Belgelerdeki Çizimler Üzerine Yeniden Düşünmek'tir. Yazar bu yazıda Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan mimari çizimlerin Batı'daki teknik resim anlayışından farklı olarak, minyatür estetiğine ve yazı-resim birliğine dayalı bir yaklaşımla üretildiğini ortaya koyar. Bölüm, teknik çizimi yalnızca uygulama aracı olarak değil, Osmanlı görsel düşünce biçiminin bir yansıması olarak ele almasıyla dikkat çeker. Bu yönüyle eser, mimarlık çizimlerinin salt teknik belge olmaktan öteye geçerek, Osmanlı zihin dünyasına dair zengin görsel ve düşünsel kodlar taşıdığını göstermesi bakımından mimarlık tarihi yazımı için özgün bir katkı niteliğindedir. Kitap, çizimlerdeki renklendirme, gölgeleme, simgesellik, duygusal yoğunluk, hatta tekinsizlik hissi gibi öğeleri analiz ederek mimari çizimlerin sadece ölçü ve oranla değil, anlam ve hissiyatla da üretildiğini gösteriyor. Yazıda minyatür sanatıyla mekânın tasviri arasında kurulan bağ, Osmanlı mekân tahayyülü üzerine çalışan araştırmacılar için önemli bir referans oluşturur. Sonuç olarak yazar bu bölümüyle, Osmanlı mimari çizimlerine dair yerleşik bakışları sorgulayan, minyatür temsiliyle teknik resmi yeniden düşünmeye davet eden ve arşiv belgelerini canlı anlatılara dönüştüren bir katkı sunar.

Şenyurt'un üçüncü makalesi 'Deutsche Orient Bank'a Kule İnşaa Etmek'tir. Osmanlı'nın son dönem mimarlık uygulamalarında kule inşaatlarının nasıl algılandığını ve Ebniye Kanunnamesi'ndeki yasal boşlukları, Deutsche Orient Bank binası örneğı üzerinden analiz eder. Genellikle askeri, dini veya yangın gözetleme amaçlı kulelere izin verilmişken, konut ya da ticari yapılar için kule inşası kuşkuyla karşılanmaktadır. Sirkeci'de inşaa edilen Deutsche Orient Bank'ın köşe kısmına planlanan mimari form dahilinde bir kule eklenmek istenmekte, ancak bu talep mevcut yasal düzenlemelerde karşılık bulamamaktadır. Yazar, kule gibi geleneksel Osmanlı yapı sisteminde yeri olmayan mimari öğelerin nasıl algılandığını, kanunlar karşısındaki muğlak pozisyonunu detaylı biçimde analiz eder. 1882 tarihli Ebniye Kanunu'nun 33. Maddesi ekseninde yazar, Osmanlı'nın modernleşme

sürecinde ortaya çıkan yeni yapı biçimlerinin, geleneksel hukuk düzeninde karşılığı olamadığı bir durumu kanıtlar. Böylelikle Şenyurt arşivden çıkardığı bu somut örnekle mekânın sadece teknik değil, aynı zamanda hukuki ve toplumsal bir ‘inşa süreci’ olduğuna gönderme yapar.

Kitabın dördüncü yazısı ‘İnşa Kararı ve Projesi ile İstanbul Maltepe Rum Etfal Mektebi’dir. Maltepe’de 1906 yılında Rum Patrikhanesi tarafından kız ve erkek öğrenciler için inşa edilmek istenen Rum Etfal Mektebi’nin belgelerdeki süreci konu edilir. İnşa izni sürecinde yapının çevredeki Müslüman evlere yakınlığı ve kadın mahallerine olan “nezaret” ihtimali gibi sebeplerle yapı mahzurlu bulunmaktadır. Özellikle “görüş mesafesi” gerekçesiyle gösterilen tepkiler, Osmanlı mahalle yaşamındaki örtülülük, mahremiyet ve mekân ilişkisini anlamak açısından değerlidir. Öte yandan yazı, gayrimüslim yapıların dönüşüm sürecini Lozan Mübadelesi bağlamında ele alır. Yapının Lozan Antlaşması sonrası Rum nüfusun mübadelesiyle boşaltılması ve Şayeste Kadınefendi Mektebi’ne entegre edilmesi, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde yapıların el değiştirme ve yeniden işlevlendirilme pratiklerini belgelemiş olur. Bu yönüyle çalışma, sosyo-politik dönüşümlerin mimari yansımalarını somutlaştırır. Diğer yandan yazar cemaatlerin kendi eğitim kurumlarını inşa sürecinde ne tür engellerle ve denetimlerle karşılaştığını gösterir. Dolayısıyla yazı, bir yapı inşa süreci üzerinden mimarlık tarihinin yanında eğitim tarihi, toplumsal yapı, dini cemaat ilişkileri alanlarında mekâna dayalı somut bir örnek dahilinde tartışma üretir.

Beşinci yazı ‘Elazığ Kömürhan: Unutulan bir Yapı, Unutulmuş bir Belge’dir. Kömürhan, 16. yüzyılda ‘Ribat-ı Kömri’ olarak kaydedilen ve IV. Murad döneminde yeniden inşa ettirilen önemli bir kervan konaklama yapısıdır. Elazığ-Malatya güzergâhında yer alan yapı, 1987’de Karakaya Barajı suları altında kalana dek bölgesel bir geçiş ve dinlenme noktası olmuştur. Şenyurt’un yazısıyla birlikte 1880’lerde hanın harap durumda olduğu, ancak gelir getirici niteliğini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu yazıda yazar Kömürhan gibi baraj suları altında kalan ve artık yerinde olmayan bir yapının tarihsel izlerini arşiv belgeleri üzerinden adım adım çözümler. Özellikle yapının kat ilavesine dair çizim ve keşif bilgileri hem yazılı hem görsel belgelerle desteklenerek sunulur.

Altıncı makale, ‘Fehim Paşa’nın Komplosu ve Mimar Edouard Vuccino’nun Mektubu’dur. Şenyurt bu bölümde İstanbul Galata’da 1908 yılında mimar Edouard Vuccino’nun mektubu üzerinden dönemin siyasal atmosferi ve hafiyelik faaliyetleri hakkında çarpıcı bilgiler ortaya koyar. Dolayısıyla bu mektup, bireysel bir anlatının ötesinde, dönemin siyasal baskılarını ve saray çevresindeki entrikaları

belgeleyen önemli bir tanık niteliğindedir. Öte yandan Edouard Vuccino gibi hakkında çok az şey bilinen bir Osmanlı dönemi gayrimüslim mimarının kişisel tanıklığı üzerinden kimliğine, eğitim geçmişine ve mesleki faaliyetlerine dair önemli ipuçları elde edilir. Şenyurt ayrıca II. Abdülhamid dönemi Osmanlı hafıyeciliğinin nasıl işlediğini, bireylerin nasıl izlenip sorgulandığını, birey, toplum ve devlet ilişkisini bir mimarın gözünden dramatik şekilde aktarır. Yazı yine kişisel mektuplar gibi dolaylı kaynaklarla mimarın dünyasını, sosyal ilişkilerini ve politik arka planını ortaya koyuyor. Bu yaklaşım, meslek tarihine toplum odaklı bakar, mimar kimliğine sosyopolitik bir kimlik ekleyerek kimlikler arası bir ilişkisellik kurar. Öte yandan bu yazı mikro bir öyküden Osmanlı son döneminin siyasal atmosferine dair geniş çıkarımlar yapılmasına olanak sağlıyor.

Yazarın yedinci makalesi ‘Belgelerde Kalan Bazı Ermeni Mimarlar’dır. Osmanlı’nın son dönemlerinde İstanbul’da faaliyet gösteren Ermeni mimarlardan Pol Ananyan, Hırant Boşnakyan, Hırant Kazacıyan ve Hırant Manavyan’a dair bilgiler ortaya çıkarılıyor. İlgili literatürde adlarına rastlanmayan bu mimarların yazar, sadece mimarlık üretimlerini değil, aynı zamanda kişisel hayatları, mesleki mücadeleleri ve idari ilişkilerini aktarır. Şenyurt’un yazısında bu isimlerin sıklıkla şüpheyile izlendiği, yurt dışındaki bağlantılarının siyasal tehdit olarak algılandığı, ancak aynı zamanda devletin nitelikli insan ihtiyacını karşılamak için değerlendirildikleri anlaşılır. Özellikle Hırant Manavyan üzerine yaptığı detaylı analizde yazar, yalnızca belgelerin ham aktarımını yapmakla kalmaz, bu belgelerin tutarsızlıklarını, çelişkilerini, siyasi arka planını ve bürokratik manipölasyonlarını çözümler. Yazar bu araştırmasıyla mikro tarihsel portreler üzerinden makro yapısal ilişkileri analiz eden güçlü bir anlatım sunarak hem mimarlık tarihi, hem Osmanlı bürokrasi tarihi, hem de azınlıklar tarihine katkı sağlar. Gayrimüslim mimarların yalnızca ‘inşa eden’ değil, aynı zamanda mücadele eden, dışlanan ve sistemle çatışan aktörler olduğunu gösteren yazar somut vakalar üzerinden yine mesleki ve politik kimliğin ilişkiselliğini akla getirir.

Şenyurt’un sekizinci yazısı ‘Osmanlı’da Müslüman Kadınlara Getirilen Mekânsal Kısıtlamalar’dır. Osmanlı’nın son döneminde kadınların kamusal alandaki görünürlüğü ciddi biçimde denetim altına alınmaktadır. Kadınlar alışveriş, eğlence, tiyatro, mesire gibi alanlarda var olsalar da kıyafetlerinden bulundukları yerlere kadar birçok alanda sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Kadınların kamusal mekânlarda varlığı, mahremiyet ve namus kavramlarıyla ilişkilendirilerek mekânlar erkek ve kadınlar için zamansal ya da fiziksel olarak bölünmektedir. Öte yandan çarşaf gibi kıyafetlerin gayrimüslimler ya da suçlular üzerinde bir suç

unsuruna dönüşmesi kadın görünürlüğünde denetimin artmasına sebep olmaktadır. Buradan hareketle yazar kadınların mekânsal özgürlüklerinin nasıl biçimlendirildiğini, yani sadece “nerede” değil, “nasıl” ve “ne zaman” bulunabileceklerini belirleyen dinamikleri ortaya koyar. Dolayısıyla yazı kadın kıyafetlerinin (çarşaf, ferace, yaşmak, şapka) kamusal mekanla ilişkili olarak yalnızca bireysel seçimlerle değil, aynı zamanda hukuki düzenlemeler ve toplumsal normlarla şekillendiğini vurgular. Sonuç olarak bu yazı mimarlık tarihi yazımında henüz yeterince incelenmeyen toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi için önemli veriler sunarak bu meseleyle alan açar.

Dokuzuncu yazı ‘Kartpostalı Mekân Seçmek: Müslüman Kadın İmajı ve Fatıma Başo’nun Kartpostalları’dır. Osmanlı’da Müslüman kadının görselleştirilmesi ciddi biçimde denetlenmekte bu alanda devlet sıkı önlemler almaktadır. Şenyurt, Müslüman kadının yalnızca fiziksel olarak kamusal alanda değil, imgesel düzlemde de görünürlüğünün sınırlandığını göstererek, devletin görsel kültür üzerindeki sansür ve denetim mekanizmalarını açığa çıkarır. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında oyuncak bebekler, kartpostallar, dergi resimleri ve fotoğraflar, kadınların dini ve kültürel kimlikleri açısından sıkı sansürden geçmektedir. Oryantalist ilgiyi besleyen kadın temsilleri, Müslüman kadınların mahremiyetini ihlal ettiği düşüncesiyle Osmanlı topraklarında engellenmektedir. Bu bölümde Margarethe ve Fatıma örneklerini bir arada inceleyen yazar kartpostalın sadece ‘nostaljik’ değil, aynı zamanda bireysel bir mücadele alanı olduğunu gösterir. Fatıma Başo örneğinde gayrimüslim kökenli olup Müslüman kıyafetleriyle poz verdiği kartpostallar satarak gelir elde eden Fatıma, dini kimliği ve niyetleri sorgulanarak takip edilmektedir. ‘Margarethe Fehim Pascha’ unvanlı kartpostalları satışa çıkararak ciddi bir kar elde eden Margarethe ise kendi bedeni üzerinden Fehim Paşa’ya savaş açmış gibidir. Kadın bedeni ile ilişkili yapılan uygulamaların ve var olan düşün dünyasının Şenyurt tarafından ortaya konmasıyla bir kez daha kadınların kamusal ve görsel alanlardaki varlığının ne denli düzenlenmiş ve fakat suiistimal edilmiş olduğu anlaşılır.

Yazarın onuncu yazısı ‘Tiyatro Binasına ve Tiyatro Oyunlarına Tepkiler’dir. Osmanlı’nın son döneminde tiyatro hem devlet hem halk nezdinde tartışmalı bir alandır. Şenyurt bu yazısında II. Meşrutiyet sonrasında modernleşmenin bir sonucu olarak beliren fakat aynı zamanda modernliğin halkta nasıl tedirginlik, çatışma ve hatta direniş doğurduğunu anlatır. Kitap bu bölümle, tiyatroyu sadece eğlence ya da sanat değil, aynı zamanda mimari bir tipoloji, ideolojik bir düzenek, bir toplumsal çatışma nesnesi olarak ele alarak, tiyatroya dair çok katmanlı bir perspektif

sunar. Tiyatro binaları cami, mezarlık ve okul gibi alanlara yakın olduğunda tepkiyle karşılanmakta, ahlaka ve dine aykırı bulunduğu gerekçesiyle özellikle Müslüman mahallelerde uygun görülmemektedir. Kadınların katılımı, çocukların okulu bırakması, aile içi huzursuzluk gibi sosyal etkiler tiyatroya yönelik eleştirilerin başlıca nedenleridir. Buna rağmen kalıcı kâğıt tiyatro binalarının inşası, modernleşme sürecinde tiyatronun giderek kurumsallaştığını ve gündelik hayata entegre olmaya başladığını gösterir. Özellikle yazarın Sarıyer ve Konya gibi örnekler üzerinden halkın tiyatrolara karşı çıktığını göstermesi, tiyatro mimarisinin toplumsal uzlaşma zeminiyle ilişkisini açığa çıkarır. Yazı hem Osmanlı modernleşmesini hem kadınların kamusal alandaki konumunu hem de toplumsal normların sahne sanatları ve bununla ilişkili mekanlar üzerindeki etkisini anlamak isteyen araştırmacılar için önemli ve özgün bir referans niteliğindedir.

Kitabın on birinci yazısı ‘Direklerarası’nda ‘Palanka’ya Benzetilen Geçici Tiyatro Binalarına Dair’dir. Kitap bu bölümüyle, tiyatroyu sadece bir sahne sanatı olarak değil, çok katmanlı bir kamusal yapı türü olarak ele alır; mimarlık, hukuk, toplumsal ilişkiler ve modernleşme eksenlerinde disiplinler arası bir analiz sunar. Yazar Osmanlı’da tiyatro mimarisinin geçici ve kalıcı yapılar bağlamında nasıl şekillendiğini, devletin ve toplumun tiyatroya yaklaşımını mekânsal politikalar üzerinden detaylıca ortaya koyar. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında İstanbul’daki Şehzadebaşı, Vezneciler ve Direklerarası’nda çok sayıda geçici tiyatro binası inşa edilmektedir. ‘Salaş’ veya ‘palanka’ olarak adlandırılan bu yapılar genellikle ahşaptan olup, Ramazan ayında kullanılmak üzere geçici olarak kurulmaktadır. Ancak yapı sahipleri bu geçiciliğe rağmen tiyatroları kalıcı hale getirme çabası içindedir. Tiyatrocular için mekânsızlık ciddi bir sorun olurken, yönetimin kontrol politikaları tiyatro kültürünün gelişimini sınırlamaktadır. Yazıda Şûrâ-yı Devlet arşivindeki belgeler ve haritalar üzerinden Vezneciler, Direklerarası ve Şehzadebaşı gibi İstanbul’un belirli akslarında yoğunlaşan geçici tiyatro yapıları açık ve sistematik biçimde tanımlanır, bir tür sahne mimarlığı envanteri başlatılır. Bu yapılar yoğun kullanımları nedeniyle üzerlerine yapılan eklemeler ve kullanılan malzemeler sayesinde yarı-kalıcı nitelik kazanmakta, ardından bütünüyle kalıcılığa evrilme süreçleri yaşanmaktadır. Bu çalışmayla birlikte Osmanlı’da tiyatro yapılarının biçimsel ve teknik dönüşüm süreci mimarlık tarihine özgün bir katkı olarak sunulur. Yapı ruhsatı alınmadan yapılan inşaatlar, belediye cezaları, zabıta müdahaleleri gibi detaylarla tiyatro binalarının Osmanlı’da yapı hukukuna ve belediye sistemine nasıl entegre olduğu örneklenir. Öte yandan Hacı Kâmil Efendi’nin tiyatrosunun yıkımına karşı direnişi, Osmanlı’da özel mülkiyetin korunması ile kamu güvenliği

arasında nasıl bir gerilim yaşandığını örnekler. Yıkım için mahkeme kararı gerektiği ve aksi durumda mülk sahibinin dava açabileceği gerçeği, erken dönem yapı yıkım politikalarına ve hukuki mekanizmalara dair özgün veri sunar.

Kitabın on ikinci yazısı ‘Gelenbevi İdadisi’nin İnşa ve Tamirine İlişkin Arşiv Belgelerine Yansıyanlar’dır. Bu bölümde konu edilen 1918 Fatih yangını sonrası Gelenbevi İdadisi’nin (daha sonra Gelenbevi Sultanisi) inşası ile Osmanlı son dönemi hukuki ve idari düzeninde mimarlık pratikleri aracılığıyla afet sonrası bir krizi ele alma yöntemleri ortaya konar. Yapının inşası sırasında Maarif Nezareti, Maliye Nezareti, Şehremaneti ve mimar/müteahhit arasındaki yazışmalar aracılığıyla bu süreçteki bütçe yetersizlikleri, yangın sonrası imar sorunları ve geçici çözüm arayışlarına değinilir. 1918 Fatih yangını sonrası Gelenbevi Sultanisi ile ilgili yapılan uygulamalarla, afet sonrası kamu yapılarının değerlendirilme biçimleri, enkazın tasnif edilişi ve malzeme maliyetini giderme metodları gösteriliyor. Ayrıca yangın öncesi okulun yapım süreci ve aktörlerini ele alarak yazar, gayrimüslim mimarların İstanbul’un modern kamu yapılarında ne derece aktif rol oynadığını somut bir örnek ile kanıtlamış olur. Maarif Nezareti, 1910’da Fatih Zeyrek’te okul açmak amacıyla Said Bey’den arsa satın almakta ve okul binası George Kouluthros gibi tanınmış Rum mimarların katkısıyla planlanmakta, Ermeni mimar Sarrafyan ile mimar Tahtacıyan’ın keşif işine katkılarıyla inşaat tamamlanmaktadır.

Kitabın onüçüncü yazısı ‘Galata Büyükhendek Caddesi’nde bir Apartman İnşası’dır. Kitap, 1911 tarihli bir şartnameye dayanarak Galata Büyükhendek Caddesi’nde yer alan bir hanenin apartmana dönüştürülme sürecini inceleyerek Osmanlı geç dönem konut mimarisine önemli bir katkı sunar. Özellikle Galata ve Beyoğlu gibi çokkültürlü ve kozmopolit bölgelerdeki mekânsal dönüşüm sürecine somut bir örnek teşkil eder. Şartname, dönemin yapı teknolojisini, malzeme tercihini, iç mekân kurgusunu ve cephe anlayışını detaylandırması açısından özgün bir belgedir. Kitap, bu belgeyi merkeze alarak erken apartmanlaşma sürecinde konut tipolojisinin nasıl dönüştüğünü, yeni yaşam biçimlerinin mekâna nasıl yansıdığını ve modernleşen kent yaşamının mimari karşılığını görünür kılar. Öte yandan şartname üzerinden yapı malzemeleri ayrıntılı şekilde listelenerek dönemin malzeme tercihleri ve yapım pratikleri ortaya konur. Mutfak, çamaşırlık, tuvalet gibi mekânlara dair detaylar verilerek, yazı hem dönemin ev içi düzenindeki gündelik akışına dair mikro ölçekli bir okuma yapılmasına olanak tanır, hem de modern yaşam pratiklerinin yapı teknolojisine etkisi analiz edilebilir. Çamaşırhane, mermer lavabo, yemek dolabı gibi unsurlar, ev içi kadın emeği ile iç mekân tasarımı ve mobilya ilişkisini tartışmaya açabilecek veriler sunar.

Kitabın son bölümü ‘İstanbul’un İşgal Yıllarında Özel Yapılarda Yerleşime İlişkin Müdahaleler ve Sorunlar’dır. Bu yazıda Şenyurt, Birinci Dünya Savaşı döneminde İstanbul’un işgali sırasında bireylerin gündelik hayatını ve kent düzenini kapsayan bir tür işgal mimarlığını ele alır. Özel ve kamusal alan müdahalelerine, hukuksuz el koymalara, yaşanan konut krizi ve sosyal sıkıntılara odaklanan yazar uluslararası literatürün gündeminde olan işgal mimarlığı tartışmalarına somut veriler sunarak tarihsel bir derinlik katar. İşgal kuvvetleri, İstanbul’un çeşitli bölgelelerinde kamu ve özel konutları, maliklerine veya kiracılarına danışmadan, zorla işgal etmekte, bu durum halkı barınma krizine sürüklemektedir. Yangınlar, göç dalgaları ve yüksek enflasyon da konut darlığını artırmakta, ev sahipleri fırsatçılıkla kira bedellerini yükseltmektedir. Gecekondu inşaları artmakta, kaçak yapılarla birlikte kentsel denetim zayıflamaktadır. Yazı, mekanların işgal edilmesiyle birlikte mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı, mahremiyet gibi kavramların zedelenmesini tartışarak dönemin siyasi, hukuki ve toplumsal dönüşümlerini mimari bağlamda ele alır. Sonuç olarak yazar bu bölümünde savaş gibi büyük bir toplumsal ve siyasi bir krize özgün bir mekânsal düzlemde bakıyor ve mimarlık tarihi alanında göç olgusundan farklı bir yerinden edilme tartışması açıyor.

Şenyurt’un bu kitabı disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek yapıyı çevre üretimini toplumsal, ekonomik, politik ve bürokratik boyutlarıyla birlikte ele almasıyla Osmanlı mimarisi literatüründe yenilikçi bir yer edinir ve mimarlık tarihi alanında yapılacak özgün araştırmalara zemin hazırlayan öncü bir eser niteliğindedir.

Özden Senem Erol

Kocaeli Üniversitesi